

Наукові перспективи
Видавнича група

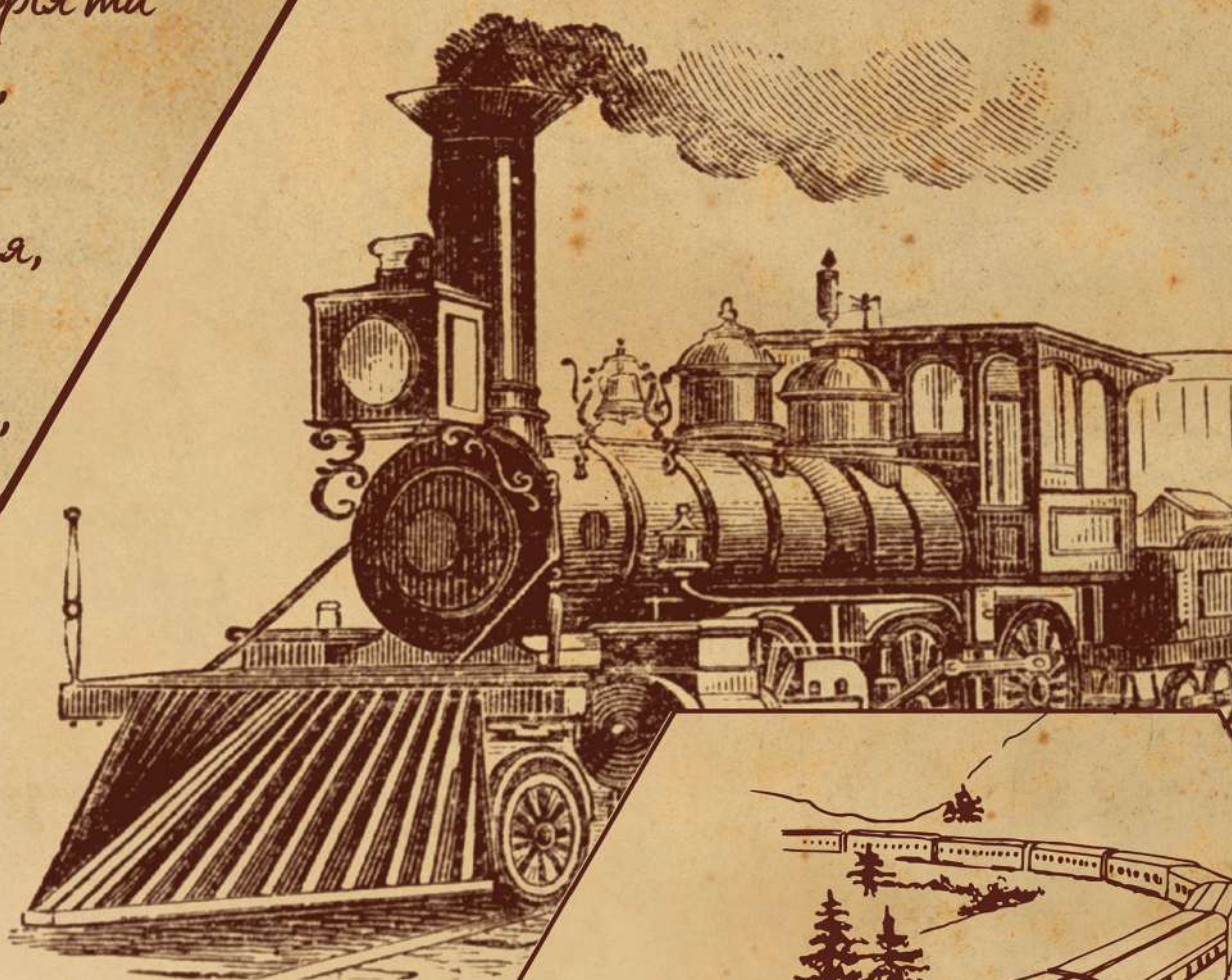

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ У СУЧАСНІЙ
НАУЦІ

№10(16)

2023

*Серія: історія та
археологія,
державне
управління,
економіка,
педагогіка,
техніка,
право*

*Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління
Асоціація науковців України
Науковий парк Національного Авіаційного Університету*

у рамках роботи Видавничої групи «Наукові перспективи»

«Актуальні питання у сучасній науці»

*(Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка»,
Серія «Державне управління», Серія «Техніка»,
Серія «Історія та археологія»)*

Випуск № 10(16) 2023

Київ – 2023

УДК 346.93:341.636

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-10\(16\)-382-389](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-10(16)-382-389)

Мирось Катерина Володимирівна кандидат юридичних наук, старший викладач, кафедра правового регулювання економіки, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, просп. Науки, 9-А, м.Харків, 61166, тел.: (050) 755-75-92 <https://orcid.org/0009-0005-5416-0821>

ФОРМИ ГОСПОДАРСЬКОГО СУДОЧИНСТВА ТА МІСЦЕ В НИХ СПРАВ ПРО ОСПОРЮВАННЯ РІШЕНЬ МІЖНАРОДНОГО КОМЕРЦІЙНОГО АРБІТРАЖУ

Анотація. У статті аналізуються форми здійснення судочинства, закріплені у господарському процесуальному законодавстві України. Окрему увагу приділено оспорюванню рішень міжнародного комерційного арбітражу та обґрунтуванню необхідності віднесення цієї категорії справ до юрисдикції господарських судів. Відмічається нелогічність існуючого процесуально-правового закріплення розгляду цієї категорії справ за правилами господарського судочинства. Обґрунтовується така теза господарсько-економічним характером справ, що розглядається міжнародним комерційним арбітражем, та особливостями предмету правового регулювання господарського процесуального права. Враховуючи дані судової статистики, відмічається актуальність дослідження питань, пов'язаних із діяльністю міжнародного комерційного арбітражу.

Форми господарського судочинства, з огляду на їх загальні ознаки, розглядаються як категорії справ, розгляд яких об'єднаний тими чи іншими процесуальними правилами, закріпленими у господарському процесуальному законодавстві. При цьому, звертається увага на історичну доцільність розвитку форм господарського судочинства з огляду на особливості розвитку соціальних відносин у той чи інший період та характерні риси їх регулювання правовідносинами тієї чи іншої галузі права, включаючи господарське процесуальне.

Оспорювання рішень третейських судів розглядається як додаткова гарантія довіри до альтернативних або несудових форм розгляду господарських справ з урахуванням обмежень, встановлених національним законодавством. У зв'язку з цим, позитивно оцінюються положення господарського процесуального законодавства щодо закріплення правового режиму перегляду рішень третейських судів, які ухвалювались за результатами розгляду господарських справ.

У висновках вказується на доцільність вдосконалення правил юрисдикції господарських справ з огляду на необхідність віднесення до юрисдикції господарських судів справ про оспорування рішень міжнародного комерційного арбітражу.

Ключові слова: міжнародний комерційний арбітраж; юрисдикція судів; оспорування рішень міжнародного комерційного арбітражу; цивільне судочинство; господарське судочинство.

Myros Kateryna Volodymyrivna Candidate of legal sciences, senior lecturer, department of Legal Regulation of Economics, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Nauky Ave., 9-A, Kharkiv, 61166, tel.: (050) 755-75-92, <https://orcid.org/0009-0005-5416-0821>

FORMS OF COMMERCIAL JURISDICTION AND PLACE IN THEM OF CASES CHALLENGING DECISIONS OF INTERNATIONAL COMMERCIAL ARBITRATION

Abstract. The article analyzes the forms of judicial proceedings enshrined in the economic procedural legislation of Ukraine. Particular attention is paid to the challenge of decisions of international commercial arbitration and the justification of the need to refer this category of cases to the jurisdiction of commercial courts. The illogicality of the existing procedural and legal fixing of this category of cases consideration according to the rules of economic justice is noted. Such a thesis is substantiated by the economic and commercial nature of cases considered by international commercial arbitration and the peculiarities of the subject of legal regulation of economic procedural law. Taking into account the data of judicial statistics, the relevance of the study of issues related to the activity of international commercial arbitration is noted.

Forms of economic proceedings, taken into account their general characteristics, are considered as categories of cases, the consideration of which is united by certain procedural rules established in economic procedural legislation. At the same time, attention is drawn to the historical expediency of the development of forms of economic justice in view of the peculiarities of the development of social relations in one or another period, and the characteristic features of their regulation by legal relations of one or another branch of law, including economic procedural law.

Challenging the decisions of arbitration courts is considered as an additional guarantee of trust in alternative, or non-judicial, forms of consideration of economic cases, taking into account the limitations established by national legislation. In this regard, the provisions of economic procedural legislation regarding the

consolidation of the legal regime for reviewing the decisions of arbitration courts, which were adopted based on the results of consideration of economic cases, are positively evaluated.

The conclusions point out the expediency of improving the rules of jurisdiction of economic cases in view of the need to refer the cases of challenging international commercial arbitration decisions to the jurisdiction of commercial courts.

Keywords: international commercial arbitration; jurisdiction of courts; challenging decisions of international commercial arbitration; civil justice; economic justice.

Постановка проблеми у її загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями полягає у пошуку оптимальних шляхів вдосконалення процедур розгляду господарських справ. Останні, в свою чергу, можуть розглядатись не лише господарськими судами, але і несудовими органами цивільної юстиції, включаючи міжнародний комерційний арбітраж. Рішення останнього може бути предметом оспорування та розгляду апеляційною ланкою судів цивільної юрисдикції. Проте таке законодавче регулювання є недостатньо логічним, про що йтиметься далі. Тут слід зазначити, що в даній статті буде зроблено акцент на доречності зміни предметної юрисдикції цивільних судів в частині розгляду заяв про скасування рішень міжнародного комерційного арбітражу та передачу розгляду даної категорії справ господарським судам. Структура ГПК України дозволяє визнати за доцільне доповнення Кодексу процесуальними нормами про можливість розгляду справ у певній процесуальній формі про оспорування рішень міжнародних комерційних арбітражів.

Метою статті є аналіз форм господарського судочинства та формування пропозицій відносно запровадження до змісту ГПК України процедури фактичного перегляду рішень міжнародних комерційних арбітражів, які є компетентними органами по розгляду та вирішенню господарських справ. Приділення належної уваги проблематиці, що висвітлюється у даній статті, може надати поштовх для подальших досліджень у цьому напрямку та, як наслідок, формування пропозицій щодо змісту майбутніх норм господарського процесуального права в частині правової регламентації зазначеної процедури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з тематики даної статті багатогранний. Передусім слід зазначити, що особливостям господарсько-процесуальних форм судочинства присвячені наукові праці багатьох вчених, серед яких вважаю за необхідне окремо визначити розробки І. Бутирської, І. Іванюти, В. Щербини [1-3]. Питання міжнародного комерційного арбітражу

та перегляду їх рішень стали предметом наукових досліджень В. Комарова, Д. Олексюк, Д. Притики, Ю. Притики [4-6]. З огляду на специфіку даної статті, питання запровадження перегляду рішень міжнародних комерційних арбітражів у господарське процесуальне право України неможливо розглядати без використання загальних правил перегляду судових рішень. В цьому аспекті варто відмітити роботи К. Гусарова стосовно особливостей інстанційного перегляду актів правосуддя та набуття ними статусу остаточності [7, 8].

Виклад основного матеріалу. Розвиток економічних відносин нерозривно тягне збільшення спорів у сфері господарської діяльності. З цією метою національні законодавства передбачають їх вирішення судами господарської (економічної) юрисдикції та несудовими (альтернативними) органами, включаючи міжнародний комерційний арбітраж. Стаття 12 ГПК України, якою регламентується питання визначення форм господарського судочинства та їх особливостей, закріплює можливість відправлення господарського судочинства в порядку наказного та позовного (загального або спрощеного) провадження та провадження у справах про банкрутство. Серед не визначених у ст. 12 ГПК України форм господарського судочинства зміст вказаного Кодексу містить також норми провадження у справах про оскарження рішень третейських судів та про видачу наказів на примусове виконання рішень третейських судів (Розд. VII ГПК України), а також норми провадження у справах за участі іноземних осіб (Розд. IX вказаного нормативного акту). На відміну від нього, норми ЦПК України передбачають можливість, крім розгляду справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення, також розгляд справ про оскарження рішень третейських судів та про видачу виконавчих листів на примусове виконання їх рішень. Окремо слід звернути увагу на можливість розгляду в порядку цивільного судочинства в умовах сьогодення справ про оспорування рішень міжнародного комерційного арбітражу поряд із справами про визнання та надання дозволу на виконання рішень міжнародного комерційного арбітражу та іноземного суду.

Відповідно до мети даної статті варто зазначити, що справи про оспорування рішень міжнародних комерційних арбітражів розглядаються апеляційними судами цивільної юрисдикції як судами першої інстанції за місцезнаходженням арбітражу. Компетенція судів господарської юрисдикції жодним чином не впливає на процедуру та наслідки розгляду міжнародним комерційним арбітражем спору, що витікає з економічних (господарських) правовідносин. Проте на сторінках юридичної літератури не звертається увага на подібні нелогічності визначення судової юрисдикції при оспоруванні рішень міжнародного комерційного арбітражу цивільними судами. В одній з

вищевказаних робіт автори вважають доцільним вирішення таких питань за правилами ЦПК України [6, С. 30].

Таке законодавче регулювання відсутності впливу господарських судів на правові наслідки діяльності міжнародного комерційного арбітражу викликає неоднозначне враження, враховуючи наступне. Правова регламентація на національному рівні його діяльності та компетенції передбачена Законом України «Про міжнародний комерційний арбітраж» № 4002-ХІІ від 24 лютого 1994 р. Відповідно до ч.1 ст.2 Закону, термін "комерційний" має широке тлумачення та охоплює питання, котрі впливають з усіх відносин торгівельного характеру, договірних і недоговірних. Відносини торгового характеру включають такі угоди, не обмежуючись ними: будь-які торгові угоди про поставку товарів або надання послуг чи обмін товарами або послугами; угоди про розподіл, торгове представництво; факторні операції; лізинг; інжиніринг; будівництво промислових об'єктів; надання консультативних послуг; купівля-продаж ліцензій; інвестування; фінансування; емісія облігацій, надання забезпечення за облігаціями; банківські послуги; страхування; угоди про експлуатацію або концесії; спільні підприємства та інші форми промислового або підприємницького співробітництва; перевезення товарів та пасажирів повітрям, морем, залізничними та автомобільними шляхами. Під терміном «арбітраж» вказана норма розуміє будь-який арбітраж (третейський суд) незалежно від того, чи утворюється він спеціально для розгляду окремої справи, чи здійснюється постійно діючою арбітражною установою, зокрема Міжнародним комерційним арбітражним судом або Морською арбітражною комісією при Торгово-промисловій палаті України [9].

Як бачимо, регламентація діяльності міжнародного комерційного арбітражу пов'язана із правовим забезпеченням належного виконання торгівельних, інвестиційних, банківських та інших комерційних (господарських, економічних) операцій та угод. З іншого боку, ч. 1 ст. 19 ЦПК України відносить до юрисдикції цивільних судів справи, що виникають з цивільних, земельних, трудових, сімейних, житлових та інших правовідносин, крім справ, розгляд яких здійснюється в порядку іншого судочинства [10]. Аналіз змісту вказаної норми дозволяє зробити висновок про необмеженість юрисдикції цивільних судів трудовими, земельними, цивільними, житловими та сімейними справами. Процесуально-правове віднесення до сфери діяльності цивільних судів «інших правовідносин» дозволяє певною мірою визнати справедливим положення ЦПК України щодо віднесення до юрисдикції цивільних судів справ про оспорювання рішень міжнародних комерційних арбітражів. Проте вважаю за доцільне відмітити, що зміна юрисдикції вказаних справ до сфери діяльності господарських судів відповідала б завданням та основним засадам господарського судочинства,

визначеним ст. 2 ГПК України. Згідно із вказаною нормою, до таких завдань відноситься справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд судом спорів, які пов'язані із здійсненням господарської діяльності. До компетенції господарських судів віднесено розгляд і інших справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав та законних інтересів фізичних й юридичних осіб, а також держави.

Н. Іванюта, досліджуючи особливості господарсько-процесуальної форми судочинства, виходить з наповнення змісту кожного з передбачених проваджень особливостями їх характерних рис. Так, до позовної форми захисту автор відносить: 1) спір про право та/або спір про інтерес; 2) позов та позовну заяву; 3) широкий суб'єктний склад (на відміну від наказного провадження) та його найменування; 4) процесуальні гарантії позовної форми захисту; 5) змагальність провадження; 6) стадійність розгляду справи; 7) форма закінчення судового розгляду. До особливостей спрощеного позовного провадження Н. Іванюта відносить: 1) призначення провадження; 2) малозначність справ; 3) виключення застосування спрощеного провадження; 4) процедурні особливості; 5) специфіку представництва; 6) особливість оскарження. Особливість процесуальної форми розгляду господарських справ в порядку наказного провадження полягають у наступному: 1) відсутність спорів про право та/або спору про інтерес; 2) заява та вимоги; 3) усічений суб'єктний склад; 4) форма закінчення судового процесу; 5) наявність впливу позовної форми захисту в частині визначення питань підсудності; 6) процесуальні гарантії осіб, які беруть участь у наказному провадженні; 7) специфіка підстав відмови від видачі судового наказу; 8) трансформаційні властивості інституту судового збору [2, С. 301-305]. Відмічаючи належність характеристики кожної з передбаченої цитованою науковою роботою форми судочинства, поза увагою Н. Іванюти залишилась характеристика передбаченого господарським процесуальним законодавством України проваджень у справах про банкрутство та у справах про оскарження рішень третейських судів.

З урахуванням визначених автором характеристик форм, що притаманні господарському судочинству, їх логіко-змістовної побудови та послідовності, можна дійти висновку про можливість їх застосування й для характеристики провадження по оспорюванню рішень міжнародного комерційного арбітражу, що на теперішній час розглядається за правилами ЦПК України. Так, ознаками провадження по оспорюванню рішень міжнародного комерційного арбітражу при доповненні справ до юрисдикції господарських судів, мають стати: 1) процесуальний засіб звернення до суду, яким є заява про скасування рішення міжнародного комерційного арбітражу; 2) строки подачі такого процесуального засобу; 3) стадійність розгляду справи про оспорювання

рішень міжнародного комерційного арбітражу; 4) визначення повноважень суду за наслідками розгляду заяви про скасування рішення міжнародного комерційного арбітражу; 5) ухвала суду у справі про вирішення питання про скасування рішення міжнародного комерційного арбітражу та її остаточність.

Висновки. Виходячи з господарської (економічної) природи, діяльності міжнародного комерційного арбітражу та правил, встановлених ст.2 ГПК України, автор даної статті виступає за доповнення предметної юрисдикції господарських судів розглядом справ про оспорування рішень міжнародних комерційних арбітражів. При цьому, висловлена точка зору не претендує на остаточність та безальтернативність. В даній науковій статті лише визначено спробу обґрунтувати основні ознаки процесуальної форми по розгляду та вирішенню справ зазначеної категорії.

Разом з цим, нелогічність віднесення справ про оспорування рішень зазначеного органу потребує виправлення шляхом доповнення юрисдикції господарських судів по розгляду заяв заінтересованих осіб про скасування рішень таких арбітражів. Природний розвиток наукової дискусії включає можливе непогодження з висловленою в цій науковій статті точкою зору.

Література:

1. Бутирська, І. "Провадження у справах про банкрутство як особливий вид провадження у господарському судочинстві." *Law of Ukraine/Pravo Ukraini* 4 (2021).
2. Іванюта, Н. В. "Особливості господарсько-процесуальної форми у судочинстві." *Правові новели* 4 (2018): 301-307.
3. Щербина, В., and Рєзнікова В. "Основні засади (принципи) господарського судочинства України." *Law of Ukraine/Pravo Ukraini* 7 (2018).
4. Комаров В.В., Погорецкий В.Н. *Международный коммерческий арбитраж*. Х.: Право, 2009, 164 с.
5. Олексюк, Д. "Оскарження рішень міжнародних комерційних арбітражів: правові підстави та процедури." (2021).
6. Притика Ю., Притика Д. *Новели провадження у справах про оскарження рішень третейських судів та оспорування рішень міжнародних комерційних арбітражів у цивільному процесуальному законодавстві України*. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2019, № 3 (110), С. 29-34.
7. Гусаров К.В. *Перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядках* : монографія / К.В. Гусаров. – Х. : Право, 2010. – 352 с.
8. Gusarov K., Terekhov V. *Finality of judgement in civil cases and related considerations: the experience of Ukraine and Lithuania*. Ел. ресурс: http://ajee-journal.com/upload/attaches/att_1577085580.pdf.
9. Закон України «Про міжнародний комерційний арбітраж» № 4002-ХІІ від 24 лютого 1994 р. Ел. ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4002-12#Text>.
10. Цивільний процесуальний кодекс України. Ел. ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.

References:

1. Butyrska, I. (2021). *Provadzhennia u spravakh pro bankrutstvo yak osoblyvyi vyd provadzhennia u hospodarskomu sudochynstvi* [Proceedings in bankruptcy cases as a special type of proceedings in commercial court judiciary]. Kyiv: Law of Ukraine/Pravo Ukraini [in Ukrainian].
2. Ivaniuta, N.V. (2018). *Osoblyvosti hospodarsko-protsesualnoi formy u sudochynstvi* [Peculiarities of economic and procedural form in court proceedings] Mykolaiv: Pravovi noveli, 301-307 [in Ukrainian].
3. Shcherbyna, V., & Rieznikova, V. (2009). *Osnovni zasady (pryntsyipy) hospodarskoho sudochynstva Ukrainy* [The main principles (basics) of the economic judiciary of Ukraine] Kyiv: Law of Ukraine/Pravo Ukraine [in Ukrainian].
4. Komarov V.V., & Pohoretskyi V.N. (2009). *Mezhdunarodnyi kommercheskyi arbytrazh* [International commercial arbitration] Kharkiv: Pravo, 2009 [in Ukrainian].
5. Oleksiuk, D. (2021). *Oskarzhennia rishen mizhnarodnykh komertsiiynykh arbitrazhiv: pravovi pidstavy ta protsedury* [Appealing decisions of international commercial arbitrations: legal grounds and procedures].
6. Prytyka Yu., & Prytyka, D. (2019). *Novely provadzhennia u spravakh pro oskarzhennia rishen treteiskykh sudiv ta osporiuvannia rishen mizhnarodnykh komertsiiynykh arbitrazhiv u tsyvilnomu protsesualnomu zakonodavstvi Ukrainy* [Amendments to proceedings in cases of appeals against decisions of arbitration courts and contesting decisions of international commercial arbitrations in the civil procedural legislation of Ukraine]. Kyiv: Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka, 29-34 [in Ukrainian].
7. Husarov, K.V. (2010). *Perehliad sudovykh rishen v apeliatsiinomu ta kasatsiinomu poriadkakh* [Review of court decisions in appellate and cassation procedures] Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
8. Gusarov, K., & Terekhov, V. (2019) *Finality of judgement in civil cases and related considerations: the experience of Ukraine and Lithuania*. Retrieved from http://ajee-journal.com/upload/attaches/att_1577085580.pdf [in Ukrainian].
9. Zakon Ukrainy «Pro mizhnarodnyi komertsiiyni arbitrazh» [The Law of Ukraine “About international commercial arbitration”].(n.d). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4002-12#Text> [in Ukrainian].
10. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Civil Procedure Code of Ukraine]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> [in Ukrainian].